

Γ Ε Ω - Ε Π Ι Κ Α Ι Ρ Ο Τ Η Τ Ε Σ

«ΞΕΝΟΙ» ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Οι «ξένοι», κυρίως οικονομικοί, μετανάστες είναι πια ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά της ελληνικής κοινωνίας. Στο διάστημα της τελευταίας δεκαετίας έχουν αλλάξει δραματικά τα δημογραφικά, πολιτισμικά και οικονομικά δεδομένα στις περισσότερες περιφέρειες της χώρας, στις πόλεις και την ύπαιθρο. Η παρουσία τους έχει δημιουργήσει πολλά αρνητικά (ρατσιστικά και πολιτικά) αντανακλαστικά, συγχρόνως όμως έχει ευαισθητοποιήσει πολλούς και πολλές. Η ελληνική προεδρία της Ε.Ε. συμπίπτει με τις γενικότερες έντονες τάσεις «κλειστότητας των συνόρων για τους Άλλους», οι οποίες εντάθηκαν μετά την πρόσφατη αναίτια επιδρομή στο Ιράκ. Οι Γεωγραφίες παρακάλεσαν δύο ειδικούς συναδέλφους να σχολιάσουν από διαφορετικές σκοπιές το κρίσιμο αυτό φαινόμενο, που είναι και γεωγραφικό.

ΒΕΡΟΙΑ, ΤΙΡΑΝΑ, ΒΑΓΔΑΤΗ

Παγκοσμιοποίηση και μεταναστευτικά ρεύματα

Χριστόφορος Παπαδόπουλος*

Τον Μάρτιο στη Βέροια οι υπουργοί Εσωτερικών (και Δημόσιας Τάξης) της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στην άτυπη σύνοδο, με αφορμή την ελληνική προεδρία, συζήτησαν τα θέματα των μεταναστών και της κοινής ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής. Η πόλη της Βέροιας δεν έχει κανέναν ιδιαίτερο γεωγραφικό συμβολισμό, παρά μόνο ότι τυγχάνει γενέτειρα και εκλογική περιφέρεια του κ. Χρυσόχοϊδη, προεδρεύοντα στην Άτυπη Σύνοδο των υπουργών Εσωτερικών με την παράξενη για τα ειωθότα της Ευρώπης ιδιότητα του υπουργού Δημόσιας Τάξης.

Πρώτες μέρες του πολέμου, πρώτες γιγάντιες κινητοποιήσεις ενός νέου, παγκόσμιου αντιπολεμικού κινήματος, του οποίου η φωνή δεν φάνηκε να φτάνει στις αίθουσες της Συνόδου, δείγμα κι αυτό της κρίσης μιας νεοφιλελεύθερης εκδοχής της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας, όπου οι πεποιθήσεις των αντιπροσωπευομένων δεν είναι προς συνυπολογισμό με τα κρατικά συμφέροντα, όπως αυτά καθορίζονται από τους αρμόδιους κυβερνητικούς εκπροσώπους.

Οι συζητήσεις της Συνόδου διεξάχθηκαν υπό το πρίσμα της «ασφάλειας», της ενίσχυσης δηλαδή των μηχανισμών αποφυγής των μεταναστών και των προσφύγων. Τα ευρωπαϊκά συνοριακά σώματα, η χρηματοδότηση των ναυτικών περιπολιών, οι συζητήσεις για τον περιορισμό του πολιτικού ασύλου,

κατανάλωσαν το χρόνο και τις σκέψεις των συσχεπτομένων, ενώ θεωρήθηκε απλά ανεπίκαιρη η πρόταση της Αγγλίας για τη δημιουργία «υγειονομικών ζωνών» συγκέντρωσης των μεταναστών δίπλα στις χώρες που έχουν πρόβλημα. Η τελική ρύθμιση κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής στο ζήτημα της οικογενειακής επανένωσης των μεταναστών, έπαιξε το ρόλο του φύλλου συκής σε μια συζήτηση όπου απουσίαζε η ένταξη και περίσσευε η καταστολή, συνομολογήθηκε δε στον ελάχιστο κοινό παρονομαστή σε σύγκριση με τις εθνικές νομοθεσίες.

Τα θέματα της παγκοσμιοποίησης και των μεταναστευτικών ρευμάτων τέθηκαν στην πραγματικότητα εκτός της αίθουσας, από το Ελληνικό Κοινωνικό Φόρουμ, που διαδήλωνε στα σύνορα της Συνόδου, σε μια χρονική στιγμή που σημαντικά γεγονότα, ιστορικά γεγονότα, συμπυκνώνουν δραματικά τις αιτίες που δημιουργούν τα μεταναστευτικά ρεύματα και την ίδια στιγμή θέτουν ενώπιον ηθικών και πολιτικών διλημμάτων τις ηγεσίες και τις κοινωνίες της Δύσης.

Η επίθεση εναντίον του λαού του Ιράκ από τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής και τους συμμάχους τους, οι κατεστραμμένες πόλεις, η κατοχή, δημιουργούν ανασφάλεια στους λαούς της περιοχής και τους ωθεί να αναζητήσουν ασφαλέστερους τόπους για να επιβιώσουν. Αρμόδιοι εκτιμούν σε εκατοντάδες χιλιάδες τους νέους πρόσφυγες, την ίδια εποχή που οι πρόσφυγες του πολέμου του Αφγανιστάν εξακολουθούν να είναι πλάνητες στις ακτές και τις διόδους της Ευρώπης, και οι μετανάστες από τις κατεστραμμένες οικονομίες της παλιάς Γιουγκοσλαβίας δεν μπορούν να γυρίσουν πίσω.

Στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, η οποία ολοκληρώνεται υπό την ηγεμονία του «αυτοκρατορικού» ιμπεριαλισμού των ΗΠΑ, η πλανητική ειρήνη φαίνεται αδύνατη. Το στρατιωτικό δόγμα για ειρήνη στο κέντρο της αυτοκρατορίας και πολλούς περιφερειακούς και αιματηρούς πολέμους, πηγή, εκτός των άλλων, μεγάλων μεταναστευτικών και προσφυγικών ρευμάτων, δεν εξασφαλίζει πλέον την ασφάλεια, γιατί τώρα ακριβώς το κέντρο είναι αυτό που κτυπά ο αντίπαλος με τη μορφή της τρομοκρατίας. Με αυτή την έννοια, ο πόλεμος για τον ιμπεριαλισμό των ΗΠΑ γίνεται αναπόφευκτος, διότι ικανοποιεί πολλές συνθήκες, την επιθυμία για εκδίκηση, τη νίκη στις εκλογές, τον εξοστρακισμό των φόβων, τον έλεγχο των πετρελαίων, τη δοκιμή και τη δικαιολόγηση νέων όπλων και, βασικά, για να επιδειχθεί η ισχύς και ο αυτοκρατορικός ρόλος. Ο πόλεμος σταματά να γίνεται αναπόφευκτος από τη στιγμή που κινητοποιούνται οι ίδιες οι κοινωνίες. Οι παγκόσμιες αντιπολεμικές διαδηλώσεις έδειξαν ότι το αντίπαλο δέον δεν είναι στη σφαίρα της ουτοπίας.

Το να επικρατήσει η ειρήνη και το διεθνές δίκαιο είναι ένα μέρος της απάντησης στα προβλήματα της μετανάστευσης και των μεταναστευτικών ρευμάτων. Οι πολιτικές που εστιάζουν την προσοχή τους στην αποτροπή και την ανάσχεση, στα συνοριακά σώματα των φυλάκων, στην οικοδόμηση μιας Ευρώπης φρούριου, εγωισμού και αδιαφορίας, είναι στις μέρες μας σε δυσαρμονία με τις αξίες του παγκόσμιου φιλελευθινού κινήματος, που διεκδικεί ειρήνη και αλληλεγγύη για τους λαούς όλου του κόσμου. Ταυτόχρονα, αυτές οι πολιτικές εμποδίζουν στις ευρωπαϊκές κοινωνίες την έννοια του εσωτερικού εχθρού, έναντι των μεταναστών και των προσφύγων, νομιμοποιούν συμβάσεις περιορισμού δικαιωμάτων όπως η Trevi και η Schengen, στοιχίζουν τους μηχανισμούς ασφάλειας με την αντιτρομοκρατική πολιτική των ΗΠΑ.

Παράλληλα, αυτή η πολιτική στάση είναι αναποτελεσματική. Παράδειγμα τα σιδηρόφρακτα σύνορα των ΗΠΑ με τις φτωχές χώρες της Λατινικής Αμερικής, όπου οι συνοροφύλακες με την τεχνολογία χάι-τεκ της ασφάλειας δεν

μπορούν να αποτρέψουν τους εξαθλιωμένους του Τρίτου Κόσμου που αναζητούν μια ευκαιρία επιβίωσης.

Οι απαντήσεις στα προβλήματα της μετανάστευσης οφείλουν να αναζητηθούν στο πεδίο της οικονομικής βοήθειας, της κατάρτισης του χρέους, στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη των χωρών προέλευσης των μεταναστών. Το οικονομικό μοντέλο του νεοφιλελεύθερου παγκοσμιοποιημένου καπιταλισμού παράγει νέα φτώχεια και μεγαλύτερες ανισότητες. Οι πυλώνες του, τα νομοθετικά σώματα της παγκόσμιας διακυβέρνησης, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου, η Παγκόσμια Τράπεζα, δεν είναι διεθνείς οργανισμοί συνεργασίας, αρωγής και ανάπτυξης, παρά μηχανισμοί επιβολής του νεοφιλελεύθερου οικονομικού μοντέλου. Οι κατεστραμμένες οικονομίες και κοινωνίες του Τρίτου Κόσμου από τις πολιτικές του ΔΝΤ, τα αμέτρητα θύματα του έιτζ εξαιτίας των πολυεθνικών των φαρμάκων και της προστασίας των κερδών τους από τον ΠΟΕ, ο έλεγχος της αγροτικής παραγωγής και διακίνησης από τις πολυεθνικές των τροφίμων και των μεταλλαγμένων προϊόντων, είναι ο πραγματικός λόγος της φυγής των πληθυσμών από τις εστίες τους.

Μετανάστες και μετανάστευση στην Ελλάδα

Η χώρα μας κατέχει τη θλιβερή επίδοση να είναι τελευταία στην Ευρωπαϊκή Ένωση στο ποσοστό αποδοχής αιτήσεων πολιτικού ασύλου, λιγότερο του 2% ετησίως, ενώ επί των ημερών της ελληνικής προεδρίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση περισσεύουν οι προτάσεις για ενίσχυση των μηχανισμών καταστολής και είναι ελλειμματικές οι σκέψεις και οι προτάσεις για κοινές ευρωπαϊκές πολιτικές για την ένταξη των μεταναστών, για την αλληλεγγύη στους πρόσφυγες του πολέμου.

Όταν στις αρχές της δεκαετίας του '90 η Ελλάδα μετατράπηκε από χώρα αποστολής σε χώρα υποδοχής μεταναστών, ήταν εύλογη η απειρία της πολιτείας και η αμηχανία της κοινωνίας. Σήμερα, σχεδόν δέκα χρόνια μετά και ενώ έχουν μεσολαβήσει δύο απόπειρες νομιμοποίησης των μεταναστών, η πρώτη το 1997 και η δεύτερη το 2001, όταν έχουμε περιστατικά ρατσιστικής βίας και ανησυχητικά ποσοστά ξενοφοβίας, οι δικαιολογίες της πρώτης περιόδου δεν ευσταθούν. Οφείλουμε να βάλουμε σε επερώτηση τον πυρήνα της πολιτικής λογικής που υπηρετείται από τις εκάστοτε κυβερνήσεις, μιας πολιτικής λογικής που είδε τη μετανάστευση, το μετανάστη ως εργαλείο της οικονομικής πολιτικής, ως μέσο ανάπτυξης της κερδοφορίας των επιχειρήσεων, ως το συντελεστή που θα διατηρούσε τον αναχρονισμό των δομών της οικονομίας που βασιζεται στην υπερεκμετάλλευση της μισθωτής εργασίας, χωρίς αναπτυξιακό πρότυπο, χωρίς ανθρωπιστικές αξίες, παρά μόνο διακηρυκτικό αντιρατσιστικό λόγο για τις ανάγκες της επικοινωνιακής πολιτικής των υπευθύνων φορέων άσκησης της μεταναστευτικής πολιτικής. Ο μετανάστης και η μετανάστρια υποχρεώθηκαν, και από τους δύο νόμους για τη μετανάστευση, να προσκομίσουν δυσεύρετα δικαιολογητικά, δικαιολογητικά που αδυνατεί σε πάρα πολλές περιπτώσεις να προσκομίσει ο Έλληνας πολίτης, όπως ένσημα, σύμβαση, βιβλιάριο κ.ά. Σε μια ασύδοτη αγορά εργασίας, χωρίς διοικητικά όργανα και σπάνιους ελέγχους, ο μετανάστης καλείται υποκριτικά να επιβάλει το νόμο και τις νόμιμες υποχρεώσεις στον εργοδότη, να τον κάνει να τον ασφαλίσει, να τον περιθάλπει, να του παρέχει τα δικαιώματα του εργατικού δικαίου... επί ποινή αποκλεισμού του από τη νομιμοποίηση.

Αποτέλεσμα, και στους δύο νόμους: ο ένας στους δύο μετανάστες κατάφερε να νομιμοποιηθεί, και από αυτούς ένα πολύ μικρότερο ποσοστό καταφέρει να ανανεώσει τα χαρτιά του. Όπως έδειξε και η εμπειρία της πρώτης νομιμοποίησης του 1997, ο ένας στους επτά κατάφερε να ανανεώσει τη νομιμότητά του. Ο φαύλος κύκλος της νομιμότητας και παρανομίας είναι ο ορίζοντας για την πλειοψηφία των μεταναστών και μεταναστριών που ζουν και εργάζονται στη χώρα μας. Ένας φαύλος κύκλος που επιτρέπει να ανθεί η υπερεκμετάλλευση, τα διαμεσολαβητικά κυκλώματα, η καταναγκαστική πορνεία, η βία οργάνων της δημόσιας τάξης, ο παραλογισμός και η άγνοια της Δημόσιας Διοίκησης, με τις αλληλοσυγκρουόμενες εγκυκλίου των συναρμοδίων Υπουργείων, και κυρίως επιτρέπει να κυφορείται ο ρατσισμός και η ξеноφοβία, να δαμιονοποιείται ο «άλλος», ο «διαφορετικός», ο «ξένος», που ζει στην γκρίζα ζώνη της κοινωνίας μας. Ένα αποτελεσματικό παιχνίδι διαχείρισης του φόβου και αποπροσανατολισμού της ανασφάλειας των πολιτών από τις υπαρκτές αιτίες των νεοφιλελεύθερων αναδιαρθρώσεων παίζεται σε βάρος των μεταναστών και διεκπεραιώνεται από πάνοπλα αστυνομικά σώματα στα αστικά κέντρα και από τους συνοροφύλακες στην περιφέρεια.

Στον τόπο μας, στη γλώσσα της Αριστεράς και των κινημάτων είναι ανοίξεις οι λέξεις ασφάλεια, φύλακες και συνοροφύλακες, αποτροπή ή καταστολή, απεναντίας είναι οικείες οι έννοιες υποδοχή, αποδοχή, φιλοξενία, ένταξη.

Για την Αριστερά και τα κινήματα κατά της νεοφιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης οποιαδήποτε πολιτική ένταξης –ένταξης, όχι ενσωμάτωσης, όρου που παραπέμπει σε αφομοιωτικές πολιτικές κατάργησης των ταυτοτήτων των κοινοτήτων των μεταναστών– οφείλει να είναι καθολική, να αφορά το σύνολο των μεταναστών που ζουν και εργάζονται στη χώρα μας. Μέτρα που αφορούν ένα μικρό ποσοστό είναι άδικα και αναποτελεσματικά και κυρίως δεν δημιουργούν τις προϋποθέσεις για να αναπτυχθεί η ελληνική κοινωνία ως μια σύγχρονη, πολυπολιτισμική, ανοικτή και δημιουργική κοινωνία.

ΔΡΟΜΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ

Ιορδάνης Ψημμένος*

Σε αντίθεση με άλλα ταξίδια, η μετανάστευση ξεχωρίζει για δύο βασικούς λόγους. Ο πρώτος λόγος που διαμορφώνει το ταξίδι μετανάστευσης σε κάτι ιδιαίτερο, εκτός από τις αιτίες που χαρακτηρίζουν την αρχική κίνηση των ανθρώπων, είναι και το ότι στο ταξίδι αυτό σημαντικό ρόλο παίζουν οι σχέσεις που αναπτύσσονται και όχι ο τελικός προορισμός. Οι ταξιδιώτες χαρακτηρίζονται περισσότερο από τις κοινωνικές και εργασιακές σχέσεις που αναπτύσσονται τόσο στη χώρα προέλευσης όσο και στη χώρα «προορισμού». Το ποιος είναι μετανάστης και ποιος δεν είναι αποτελεί τελικά ένα κριτήριο που σχετίζεται με τις μικρές και μεγάλες καθημερινές πρακτικές απέναντι στους ανθρώπους που διαλέγουν έναν τόπο για εργασία ή καλύτερη και ασφαλέστερη ζωή. Ο

* Λέκτορας, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο.